

811.163.3'38:929Паноска, Р.

Димитар Пандев**ПОГЛЕД ВО СТИЛИСТИКАТА НА РУЖА ПАНОСКА**

За стилистиката обично се вели дека е најоспоруваната лингвистичка дисциплина. Се разбира, пред сè, од лингвистите, но и од историчарите на литературата, имено од оние со позитивистичка наобразба. Овој податок и не би имал некое посуштествено значење, ако не го спротивставиме и податокот дека меѓу оспоруваните јазици во светот, пред сè од политиката, но и од оние што се политички настроени и/или инструирани, е и македонскиот, оспоруван од некои од соседите.

„Оспорувана како ретко која друга лингвистичка дисциплина, стилистиката сепак се изборила за својот статус, понекогаш и понекаде срамежливо, додека другаде проговара со многу појак глас.“

Тоа другаде најчесто и најчесно е на некои чудесни катедри, кои сега нема да ги набројувам, но од нив би ги издвоил, секој со своја стилистичка програма: Минхен, Женева, Тарту, Сараево, Перм, од кај што пред четири децении ни долетаа „лажните пријатели“ (мислам на теоријата за лажните пријатели, која своевременно најмногу се разви во овој центар, особено значаен за подемот на македонистиката), а зошто не и Грац и Ополе, во кои македонскиот има јасно определено место во нивните стилистички истражувања. Секој од овие универзитетски центри е со своја стилистичка приказна. Меѓу нив се и нашите две катедри, за македонски јазик и за македонска книжевност (зборувам за времето кога ОКК не беше формирана), а најјакиот глас доаѓаше од професорката Ружа Паноска. Кога Паноска ќе ги изговореше оние примери од Граматиката на Конески: „Не еднаш, пет пати сум ти рекол“ (низ изговор што отвора простор за фоностилистика), „Сум ти кажувал сто пати, нели ти се здодеало да слушаш“ (фоностилистиката веќе се надополнува со морфостилистика) и пред свет-

лината на лингвистиката доаѓаат до израз особеностите на македонскиот јазик со кои се разликува од другите словенски јазици, по специфичната употреба на одделни граматички форми, не разгледувани сами по себе и чисто формално, и не само во однос на другите збороформи од истата форма туку во однос на конкурентните. Со што се отвора проблемот на синонимијата во текстот, едно од првите стилистички прашања уште од времето на првиот отпор против младограматичарското учење.

Приказната за македонската стилистика на нашиот факултет започнува со Ружа Паноска.

Кога сме веќе кај *йеѝ йаѝи* и *сѝо йаѝи*, само да нафрлиме дека еден од најчесто употребуваните изрази во Граматиката на Конески е исказот „често пати“, што не е случај и во неговите прилози за современиот македонски јазик. Всушност, Конески трага по оние особености што се својствени за македонската јазик, за неговата фонетика и граматика. Паноска го надополнува токму со оние примери што го деталзираат стилистички македонскиот јазик. И го издвојуваат јасно од другите словенски јазици, токму преку влогот на македонските писатели во македонскиот јазик. Овој влог е евидентен, но треба да се проучи. Од пипава ексцерпција до солидна теориска подготовка и од изложување на теориските ставови и погледи до вклопување на репрезентативните примери што ја потврдуваат теоријата. Конески го прави тоа до определена стапка, на чекор од традицијата кон иновацијата. Меѓу првите по стапките на Конески тргна Ружа Паноска. Конески напати остануваше во сферите на дескрипцијата кога стануваше збор за неговите современици или нудеше патоказ за понатамошни истражувања. Паноска ги истражуваше стилистичките вредности на јазикот на македонските писатели. Резултатите не изостанаа. И тие се вклопуваат во комплексноста на нејзините проучувања не само во областа на современиот македонски јазик, туку и во методиката на наставата по македонски јазик и литература. Зашто, таму е единството меѓу јазикот и литературата.

Со Паноска во македонската лингвистика детализирано се внесува темата за јазикот на писателот, попрецизно за јазикот на современите живи писатели, што во времето на детализиран позитивизам во лингвистиката и историјата на книжевностите не беше така својствено, особено на катедрите за книжевност, па и на катедрите за јазик.

Во времето на Паноска, што во основа е и дел од моето време, доминираа историјата и дијалектологијата на јазикот и, се разбира, историите на книжевностите.

Но, имаше и друга погодност која особено придонесе за зацврстување на стилистиката на нашите катедри, токму преку продлабочените дијалектолошки проучувања водени од страна на нашиот Факултет, не само на современ, туку и на историски план. Во прв ред, покрај студијата на Конески *Прилејскиот говор*, се појавува и студијата на Крум Тошев за струшкиот говор, како и студиите на Божо Видоески, особено за дебарските говори. Влогот на Ружа Паноска е, токму, во проучувањето на јазикот на уметничката литература токму на писателите кои природно ги усвоиле јазичните особености на западномакедонските говори и низ своето образование, кај повеќето од нив, и филолошко, го сообразиле со литературнојазичната норма. Во таа смисла, и нејзината студија за јазикот на Владо Малески започнува со реченицата: „Јазикот на уметничката литература не е нешто одделно од системот на општонародниот јазик, но тој сепак се изделува со специфичноста во него творечки да се произведуваат средства на речта во општонародниот јазик“.

Во Уводот на оваа студија Паноска истакнува: 1. „Вниманието во проучувањето на јазикот во творештвото на Владо Малески го насочив (на прво место) на начините на зборообразувањето. 2. Јазикот е разгледуван од становиштето на истакнувањето на прашањата сврзани со проблемите на речевата експресија и изразноста на поетскиот јазик на Владо Малески.

Начините на зборообразувањето бездруго се наметнале како стилистичка отстапка во текстовите на Малески (што е во согласност и со концепцијата во идеалистичката стилистика, која од стилистика се стреми кон граматика, но ретко стигнува до неа, а како што констатира Паноска при проучувањето на јазикот на Блаже Конески, затвореноста на уметничката литература може да му дава на проучувачот одговори на прашања што не ги поставил, или обично не се очекувале). Во времето кога е пишувана оваа теза, на зборообразувањето во славистиката сè уште не му се посветувало нужно внимание, а Паноска го изодила патот од стилистика кон детализирано проучување на јазичниот систем преку текст на писател.

Кога сме кај писателот, и конкретно кај Владо Малески, Паноска за него само констатира: „Владо Малески е писател што се јави непосредно по Втората светска војна“. И, толку, што би рекол отсеčno борецот во Малески. Ни збор повеќе за него. Чинам, да го познавала подобро, можеби и не би се зафатила со оваа тема. Некои особености на Малески ги одвлекуваа писателите и особено критичарите од него. Но, тоа за Паноска беше ирелевантно. Неа не ја интересира човекот Малески туку јазикот на современиот писател Малески. А, во сфаќањето на поимот *современ писател* Паноска тргнува од односот на писателот кон современиот лите-

ратурен јазик, и во тоа е јасна улогата на Малески, еден од потписниците на Резолуцијата за јазик и правопис, кој го збогатува македонскиот јазик и го деталзира на сите рамништа. Притоа, Паноска јасно го одвојува делото од авторот, што само по себе овозможува егзактна анализа. Лингвостилистичка. И, тоа е најтешкиот дел од крстопатот што ги дели идеалистичката (генетската) стилистика од дескриптивната. Книжевната стилистика од лингвистичката, имено, од стилистиката на изразот.

Стилистичките проучувања имаат и своја патриотска димензија, која не е секогаш неопходна, но има моменти кога е неопходна, особено на научни собири. А, на еден Научниот собир посветен на Мисирков, Паноска во својот реферат им се посветува на патриотските пораки на Мисирков за поколенијата искажани во статијата „Неколку зборови за македонскиот литературен јазик“ и подвлекува: „Мисирков им порачува на поколенијата да не се обесхрабруваат пред заканите на претендентите. За жал, нив ги има и денес. Тој порачува да се бориме за нашиот јазик, а со тоа и за нашата татковина. Да го докажуваме со аргументи нашето право, исто така како што и другите си ги бараат правата, предупредувајќи нивните права да не ги бараат за сметка на одземање на правата на другите. Неговата книга „За македонските работи“ не доживеала признание додека бил жив, но затоа таа беше светилник во времето на осамостојувањето на македонскиот народ, во времето на создавањето на неговата државност и во времето на унифицирањето на македонскиот литературен јазик.“

Го кажа ова Ружа со јак глас, а печатот го забележа тоа.